

HAST

*Haukeland
Afasi
Screening
Test*

HELSE BERGEN
Haukeland universitetssjukehus

HAST

Haukeland Afasi Screening Test

Tone Sandmo   Synneve Stoller   Ingjerd Haukeland

Bergen 2010

Bildene er tegnet av:
Ellinor Moldeklev Hoff

Forsidetegning:
Dag Utle

FORORD

Afasi krever rask iverksetting av logopediske tiltak. Dette støttes av nyere forskning. Det er derfor hensiktsmessig å ha tilgjengelig kartleggingsverktøy som raskt kan avdekke språkskade på forskjellige nivåer umiddelbart etter at skaden har oppstått.

HAST-permen, Haukeland AfasiScreeningTest, er resultat av et prosjekt finansiert av Extrastiftelsen Helse og Rehabilitering, via Afasiforbundet i Norge. Prosjektets tittel var: "Afasi? Tidlig kartlegging. Utvikle en perm med materiell for effektiv kartlegging i tidlig fase"

Vi takker Afasiforbundet og Extrastiftelsen Helse og Rehabilitering som har gjort gjennomføringen av prosjektet mulig. Våre kolleger i Logopedtjenesten, Helse Bergen, har vært referansegruppe. De har i løpet av arbeidet med permen prøvd ut oppgaver, materiell og noteringsark og kommet med nyttige kommentarer.

Bergen desember 2010

Tone Sandmo
prosjektleder

Synneve Stoller
prosjektmedarbeider

Ingjerd Haukeland
prosjektmedarbeider

INNHold

Innledning

Registrering av relevant observasjon og informasjon

Innledning

- 1. Noteringsark**

Screening ved betydelige afatiske vansker

Innledning

- 1. Screening innen språkmodalitetene**
- 2. Andre prøver**
- 3. Noteringsark**

Screening ved moderate til lette afatiske vansker

Innledning

- 1. Benevning og formulering**
- 2. Forståelse**
- 3. Høytlesing og leseforståelse**
- 4. Skrivning**
- 5. Regning**
- 6. Noteringsark**

Differensialdiagnostisering afasi-taleapraksi-dysartri

Innledning

- 1. Oppgaver**
- 2. Noteringsark**

Materiell til støtte i kommunikasjonen

Innledning

- 1. Materiell**

INNLEDNING

Logopedtjeneste til voksne med ervervede språk- og kommunikasjonsvansker ble etablert på 70-tallet ved sykehusene i Bergen, gjennom Sykehusundervisningen i Bergen. Fra 1987 ble det opprettet en egen avdeling for voksenlogopedi med 5 logopeder. Avdelingen er senere utvidet og Logopedtjenesten ved Helse Bergen består nå av 9 logopeder. Flere av logopedene har vært ved avdelingen det meste av denne perioden, bl.a. vi som utgjør prosjektgruppen.

Logopedtjenesten har gjennom årene etablert et solid, faglig miljø med bred kompetanse på kartlegging og behandling av mennesker med afasi.

Logopedtjenesten har lenge sett det som viktig å komme i gang med kartlegging og tiltak så snart som mulig etter at skaden er oppstått. Vi laget en perm der vi samlet og systematiserte materiell som hver av oss brukte til screening av afasi på forskjellige nivåer. Denne permen har vi hatt nytte og glede av i 10 år.

Vi ønsket å forbedre og utvikle permen og la den få en mer profesjonell utforming, slik at også flere kunne få nytte av den. Vi søkte derfor om midler fra Exstrastiftelsen Helse og Rehabilitering gjennom Afasiforbundet i Norge. Vi fikk tildelt prosjektmidler i 2009. Det bearbejdet og utvidete screeningmaterialet er samlet i en perm kalt HAST – Haukeland AfasiScreeningTest.

HAST-permen inneholder kartleggingsmateriell som tidligst mulig etter skaden skal kunne gi informasjon om pasientens afatiske vansker. Prøvene er laget slik at de kan avdekke språkskader på forskjellige nivåer. En systematisk tilnærming til den første diagnostiseringen vil gi logopeden et godt grunnlag for å kunne informere fagpersonene rundt afasipasienten, pårørende og den afasirammete selv. I tillegg vil logopeden kunne planlegge videre diagnostisering og behandling.

Screeningprøver, materiell og noteringsark er samlet i en perm som skal være oversiktlig, funksjonell og solid, slik at man kan ta den med seg og plukke frem det man har bruk for. Alle prøvene har innledning som forklarer hvordan de skal brukes.

Noteringsark og regneark er merket med "kopieringsoriginal" og trykket på et gulere papir enn det andre.

Screeningprøvene er ikke standardiserte. Man vil viderediagnostisere med Norsk Grunntest for Afasi (NGA) der det er aktuelt, og med andre standardiserte og ikke-standardiserte diagnostiske prøver. Man vil ikke se én klar teoretisk retning til grunn for screeningprøvene, selv om det er den prosessorienterte tenkningen som hovedsakelig preger beskrivelse av symptomer og iverksetting av behandling ved Helse Bergens Logopedtjeneste. Man observerer typer afasisymptomer, og på bakgrunn av videre diagnostisering og diagnostiserende behandling kan man finne ut hvor i de språklige prosessene skaden ligger og behandle mest mulig målrettet.

Siden HAST-permen er laget for å være et hjelpemiddel til rask førstevurdering av afasipasienter, er den først og fremst beregnet på logopeder som arbeider ved landets sykehus. Men også logopeder som får kontakt med pasienter senere i forløpet, kan ha nytte av oppgavene i permen, ikke minst når det gjelder diagnostisering og behandling av lette afatiske vansker.

Registrering av relevant observasjon og informasjon kan være nyttig å notere ved første møte med pasienten. Det er utarbeidet et eget skjema til dette.

Screening av betydelige vansker vil oftest være aktuell å bruke. Ved hjelp av noen få oppgaver får man oversikt over pasientens språklige prestasjoner. Oppgavene innen de fire språkmodalitetene er laget etter samme mønster som Akermodellen, men med andre ord, setninger og bilder. Hvis pasienten klarer en del av disse oppgavene, vil man ganske raskt forsøke Norsk Grunntest for Afasi for standardisert resultat.

For noen vil prøver innen språkmodalitetene være for vanskelige.

Kanskje kan man bare få frem automatiserte ferdigheter.

Matcheoppgaver prøves der man ikke får frem språklige responser.

Prøving med dette materialet vil gi informasjon om pasientens bevarte ikke-språklige ressurser, f.eks. hvor tilgjengelig han vil være for trening på det aktuelle tidspunkt.

Screening av moderate til lette afatiske vansker er et helt nytt sett med prøver. Tidligere har den enkelte logoped måttet finne frem til oppgaver og materiell på egen hånd. Det er tidkrevende og kan bli noe tilfeldig. Pasienter med lette språkvansker blir ofte utskrevet fra sykehuset uten tilstrekkelig vurdering eller viderehenvisning til logoped.

Det kan av og til være vanskelig å fastslå om en pasient har språkskade eller ikke. Klarer pasienten prøvene for screening av lette vansker uten at man kan observere spesifikke vansker, er det lite sannsynlig at han har afasi. Pasienter har svært forskjellig språklig nivå før skaden, derfor varierer oppgavenes vanskelighetsgrad.

Opgavene er hovedsakelig laget ut fra egne erfaringer. Men en del idéer og hjelp til systematisering av oppgavene er hentet fra en ikke-publisert australsk test ("Mt. Wilja High Level Language Assessment") og en ikke-publisert svensk test ("Bedömning av subtila språkstörningar").

Differensialdiagnostisering afasi-dysartri-taleapraksi kan rydde opp i symptomer som lett blandes sammen, og dermed bidra til at pasienten får mest mulig spesifikk og effektiv behandling.

Opgavene skiller klart ut de pasientene som har afasi og de som har ren dysartri. En del oppgaver gjør det mulig å skille mellom taleapraksi og afatiske fonologiske "output"-vansker.

Materiell til støtte i kommunikasjonen kan man sette inn bakerst i permen. Kart, kalender, osv kan visualisere og være til hjelp i tidlige forsøk på kommunikasjon med den afasirammete pasienten.

Registrering av relevant observasjon og informasjon

REGISTRERING AV RELEVANT OBSERVASJON OG INFORMASJON

Innledning

Ved første møte med en pasient observerer logopeden forhold som er relevante for kommunikasjon og kartlegging. Et skjema til registrering vil bidra til at man er mer systematisk i sine observasjoner. Det kan også være nyttig som sammenligningsgrunnlag i det videre forløpet.

I første møte vil logopeden introdusere seg selv og forsøke å få i gang kommunikasjon. Hvis pasienten kan si noe, vil observasjon av talen gi nyttig informasjon når det gjelder afasigrad og hovedtype. Avkryssing på skalaen for gradering av funksjonell tale gir inntrykk av hvor effektivt den afasirammede kan bruke tale i kommunikasjon.

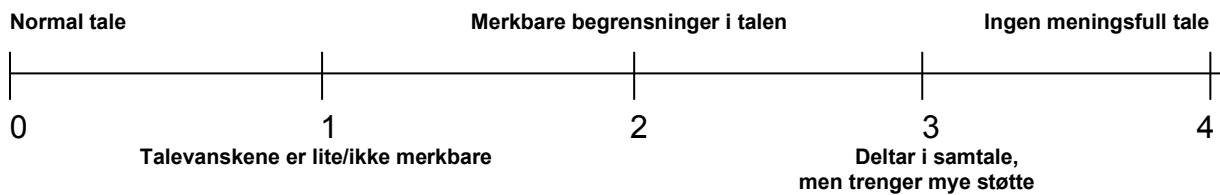
Flytende eller ikke-flytende talepreg er symptom på om pasienten har henholdsvis bakre eller fremre skade og gir oss dermed informasjon om utfall som kan forventes. Pasienten kan ha både fremre og bakre skader, og talepreget kan være blandet og vanskelig å bedømme. Observerer man afatiske symptomer som neologismer, parafasier, perseverasjon m.m., kan det noteres under Annet.

Skjemaet gir muligheter til registrering av annen relevant informasjon, til dels grunnleggende for kommunikasjon og videre kartlegging.

REGISTRERING AV RELEVANT OBSERVASJON OG INFORMASJON

Navn: _____ Dato: _____

Gradering av funksjonell tale

Øvrige observasjoner ved talen

Flytende talepreg Ikke-flytende talepreg Usikkert

Annet:

Kommunikasjonsferdigheter

	Normal adferd	Noe/delvis	Liten/ikke	Kommentarer
Kommunikasjonsintensjon				
Oppmerksomhet mot kommunikasjonspartner				
Mimikk				
Gester				
Turtaking				
Annet				

Annen informasjon:

Synsvansker:

Hørselsvansker:

Lammelser:

Neglekt:

Psykisk / emosjonell tilstand:

Annet:

Screening ved betydelige afatiske vansker

SCREENING VED BETYDELIGE AFATISKE VANSKER

Innledning

Hensikten med denne screeningen er å få innsikt i pasientens språklige styrke og svakhet, så tidlig som mulig. Prøvene kan gjerne brukes ved første møte med pasienten. Logopeden velger de oppgaver som synes mest aktuelle. I den første screeningen er det ofte ikke aktuelt å prøve skrivning og regning.

I tillegg til å skaffe seg kjennskap til graden av afatiske vansker innen de forskjellige språklige modalitetene, vil logopeden kunne observere type symptomer, som f.eks. lyd- og ordforvekslinger, tegn til taleapraksi og om pasienten har flytende eller ikke-flytende tale. Man må være oppmerksom på at vansker med utpeking kan skyldes apraksi.

Disse enkle, uformelle screeningprøvene viser også om akuttpatienten kan nyttiggjøre seg direkte språktrening på dette tidspunkt.

Enkelte pasienter med betydelige vansker kan ha noe regneferdigheter bevart. Disse kan prøves med utvalgte oppgaver fra eget ark.

Afasirammede med store motoriske talevansker, kanskje svær taleapraksi, kan ofte få frem ord ved hjelp av automatisert tale. Det kjennes godt for dem selv, og det gir logopeden støtte til å starte noe av treningen med det som utgangspunkt. Automatiserte ferdigheter som å telle og si ukedager kan være det letteste å begynne med. Å legge tall og ukedager i riktig rekkefølge er en god mestringsoppgave. Assosiasjonsprompting kan være en effektiv teknikk for å lokke frem ord.

En del afasirammete med store skader kan synge med ord som er så tett knyttet opp til melodien at de kommer med, uten at det sier noe om pasientens språkskade eller prognose. Men pasienter som kan synge med ord, kan ha stor glede av det.

Noen pasienter har så store skader at det ikke er mulig å gjennomføre en språkscreening. Matcheoppgavene kan da være aktuelle. Her kan vi se om vi får til en samhandling, og vi får et inntrykk av oppmerksomhet og oppfattelse av billedmateriell med stigende abstraksjonsnivå.

SCREENING VED BETYDELIGE AFATISKE VANSKER

Screening innen språkmodalitetene

Materiell

6 objektbilder med tilhørende ordkort
6 situasjonsbilder med to sett tilhørende setninger, 6 korte og 6 lengre

Fremgangsmåte

Auditiv forståelse

Bilder av objektene legges foran pasienten. Logopeden benevner ett og ett bilde. Pasienten peker ut tilhørende bilde. Situasjonsbildene brukes på samme måte.

Benevning

Logopeden peker på ett og ett bilde. Pasienten skal benevne objektbildene og formulere en setning til situasjonsbildene.

Gjentakelse

Logopeden ber pasienten gjenta enkeltordene og setningene.

Leseforståelse

Bildene legges på bordet. Ordkort med enkeltord blir presentert. Pasienten peker på tilhørende bilde, eller legger ordkortet på bildet. Samme fremgangsmåte ved situasjonsbilder og setninger.

Høytlesning

Pasienten leser høyt ordene og setningene.

Skriving

Logopeden ber pasienten skrive ordene og setningene etter diktat.

appelsin

eple

is

paraply

sokk

stokk

Hun baker boller

Han vasker bilen

Hun spiser frokost

Hun snakker i telefonen

Han leser en bok

Guttene fisker

Hageslangen er god å ha når
såpen skal vekk

Det er deilig med fersk
gjærbakst til kaffen

Det er deilig å spise ute når
været er fint

Når man er på reise, er det godt
å høre nytt hjemmefra

De håper å få en stor torsk
på kroken

De er hyggelig å sitte i
godstolen med en spennende bok

Andre prøver

Regning

Materiell

Ark med forslag til prøver.

Fremgangsmåte

Logopeden velger ut og presenterer aktuelle oppgaver.

Automatiserte ferdigheter

Telling, si ukedager, legge i rekkefølge

Materiell

Kort med tallene fra 1 – 10 og ukedagene

Fremgangsmåte

Logopeden teller med tydelige munnbevegelser, markert rytme, prøver å trekke pasienten med. Man må gjerne prøve flere ganger, begynne på nytt, kanskje prøve et annet tempo. Etter hvert som pasienten mestrer aktiviteten, kan logopeden gradvis redusere sin hjelp. Vanligvis går det lettest når pasienten ikke ser på tallene og ukedagene mens han skal prøve å si dem, men ser på logopeden. Ukedager og tall kan også legges i rekkefølge.

Assosiasjonsprompting

Materiell

Ark med oppgaver til assosiasjonsprompting

Fremgangsmåte

Ved assosiasjonsprompting sier logopeden det første leddet som en kraftig sats, for å prompte frem assosiasjonsordet.

Synge

Man forsøker å få pasienten til å være med på å synge kjente sanger med i alle fall noen ord.

Regning

- Legge tall i riktig rekkefølge. (1 - 10)
- Telle til 10, og eventuelt også tilbake
- Benevne tallene i vilkårlig rekkefølge.
- Legge tall til mengder.
(Bruk f. eks. fyrstikker til å angi mengdene)
- Logopeden lager enkle oppgaver innenfor de fire regningsartene.

1

6

2

7

3

8

4

9

5

10

Mandag

Tirsdag

Onsdag

Torsdag

Fredag

Lørdag

Søndag

ASSOSIASJONSPROMPTING

opp og ----- ned

ut og ----- inn

frem og ----- tilbake

far og ----- mor

høyre og ----- venstre

sommer og ----- vinter

onkel og ----- tante

Adam og ----- Eva

mann og ----- kone

kniv, skje og ----- gaffel

natt og ----- dag

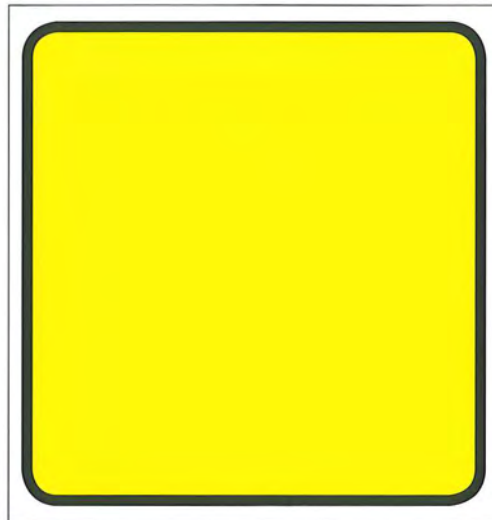
Matcheoppgaver

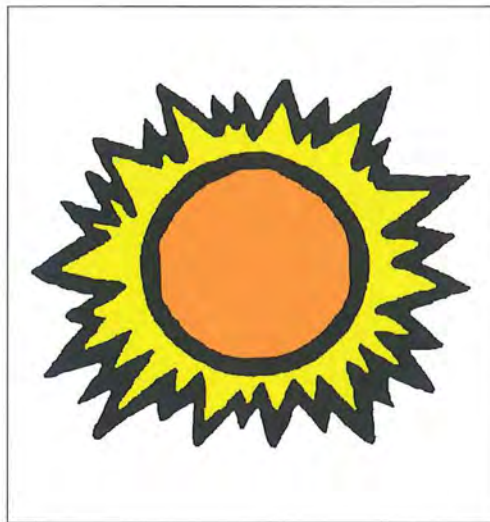
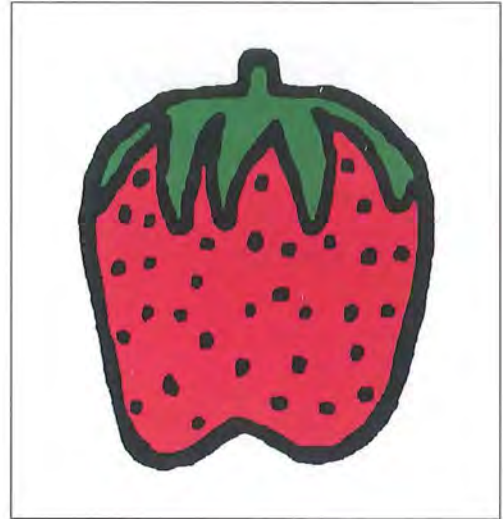
Materiell

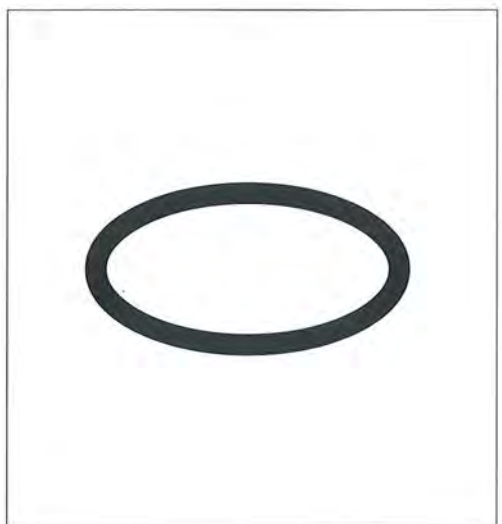
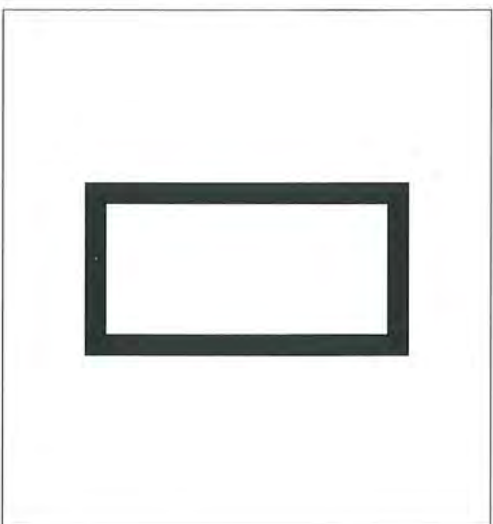
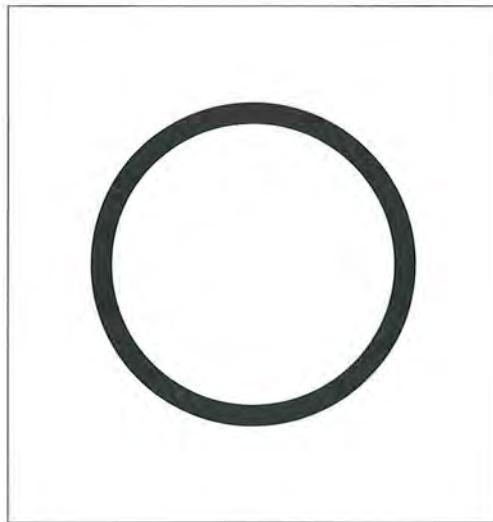
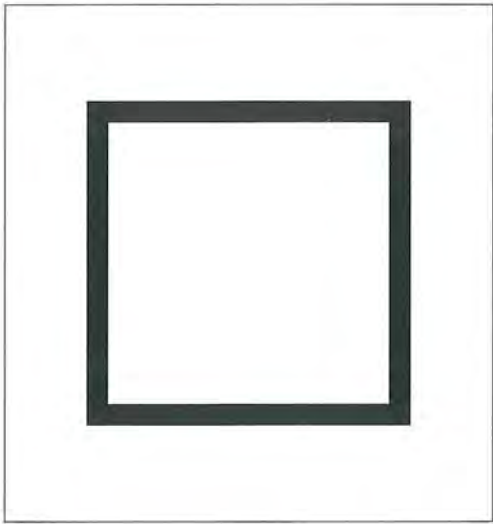
6 ark á 5 bilder. Ta kopi av sidene med bilder og klipp opp.

Fremgangsmåte

Arkene legges foran pasienten. Bildene presenteres ett og ett. Pasienten skal matche ved å legge oppå eller peke ut det samme bildet.

ς

ω

υ

δ

β

hus

skuespiller

lommetørkle

gate

duk

37

18

73

81

58

SCREENING VED BETYDELIGE VANSKER

Noteringsark

Navn: _____ Dato: _____

Screeningprøve

Objekter	Utpeking	Benevning	Gjentakelse	Høytlesing	Lese- forståelse	Skriving
Appelsin						
Eple						
Is						
Paraply						
Stokk						
Sokk						

Korte setninger	Utpeking	Benevning	Gjentakelse	Høytlesing	Lese- forståelse	Skriving
Damen spiser						
De fisker						
Han leser						
Hun ringer						
Hun baker						
Vasker bilen						

Lange setninger	Utpeking	Benevning	Gjentakelse	Høytlesing	Lese-forståelse	Skriving
Spise						
Fiske						
Lese						
Ring						
Bake						
Vaske						

Regning

Bruk oppgavearket til å notere på

Høyt automatisert tale

	<i>Riktig</i>	<i>Delvis riktig</i>	<i>Klarer ikke</i>	<i>Kommentarer</i>
Telle til 10				
Ukedagene				
Assosiasjonsprompting				
Synge med ord				

Visuell matching

	<i>Riktig</i>	<i>Delvis riktig</i>	<i>Klarer ikke</i>	<i>Kommentarer</i>
Farger				
Bilder				
Geometriske figurer				
Bokstavlignende tegn				
Ord				
Tall				

Screening ved moderate til lette afatiske vansker

SCREENING VED MODERATE TIL LETTE AFATISKE VANSKER

Innledning

Lette og moderate vansker kan føre til store praktiske og psykososiale problemer. De letteste afatiske vanskene blir ikke alltid registrert av helsepersonell i sykehus. Det er derfor viktig at alle pasienter som initialt hadde symptomer på språkvansker blir vurdert av logoped og får nødvendig oppfølging.

Når vi skal kartlegge lette afatiske vansker, tenker vi i liten grad på afasi symptomer relatert til afasityper og lokalisasjon. På dette nivå er vi opptatt av å avdekke vansker med språklig relaterte kognitive funksjoner på et noe høyere plan. (Jfr. utdrag fra Roberta Chapey's omfattende definisjon av afatiske vansker: "Aphasia is defined as an acquired impairment in language and the cognitive processes which underlie language .....")

Oppgavene er konstruert og samlet ut fra erfaring med kartlegging og arbeid med pasienter med lette og moderate afatiske vansker. Logopeden velger blant oppgavene ut fra et inntrykk av pasientens problemer. Man fortsetter undersøkelsen innenfor screeningens hovedområder inntil vansker er avdekket eller avkrefte.

Ved screening på et så høyt nivå som dette, er det ekstra viktig at man vet noe om pasientens tidligere språklige nivå. For at man skal kunne avdekke lette vansker hos pasienter med forskjellig språklig utgangspunkt, er her en del oppgaver som mange vil oppfatte som lette, mens andre vil oppfatte dem som vanskelige.

En del pasienter vil bli stresset av en slik testsituasjon. Dette bør det tas hensyn til ved vurdering av prestasjonene, spesielt når det gjelder fri ordmobilisering.

Det finnes ikke standardiserte svar på disse delprøvene. Som regel går det påfallende tregt med ordmobilisering selv for pasienter med lette vansker.

Noteringsarket er svært omfattende og mye å kopiere. Etter hvert som logopeden blir kjent med oppgavene og noteringsarket, vil det kanskje bli naturlig å notere uten å bruke dette, men gjerne bare kontrollere om man har fått med det viktigste.

SCREENING VED MODERATE TIL LETTE AFATISKE VANSKER

Benevning og formulering

Benevning av bilder med lavfrekvente ord

Materiell

25 bilder:

pensel, verktøy (hammer, tang, skrutrekker), bestikk, kleshenger, binders, nøste, smokk, klesklype, fjær, terninger, kikkert, parasoll, flaggermus, strykebrett, fløyte, kjevle, skatoll, dørhåndtak, pinsett, badmintonball/fjærball, indianer, igloo, støpsel, hesteko, tastatur.

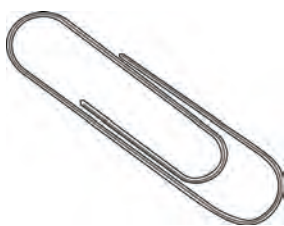
Fremgangsmåte

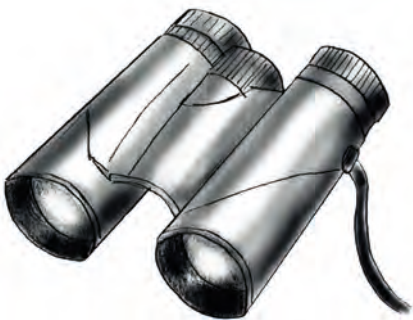
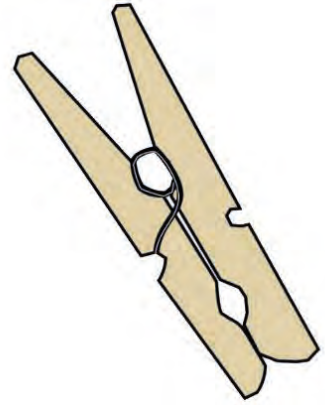
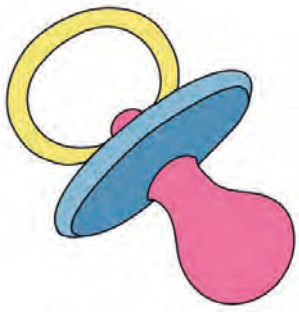
Bildene presenteres i relativt rask rekkefølge. Dialektvariasjoner godtas.

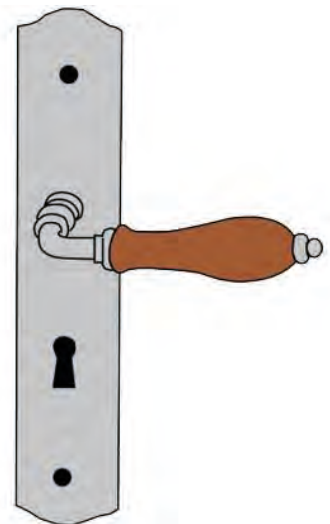
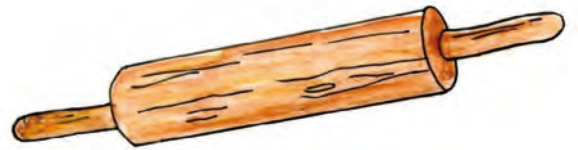
Benevning etter beskrivelse

Har du et ord for:

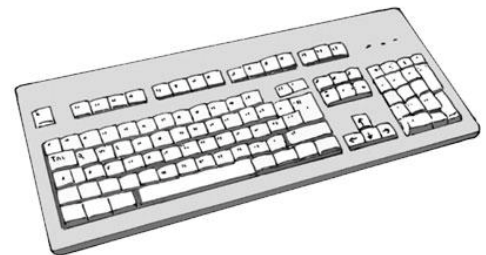
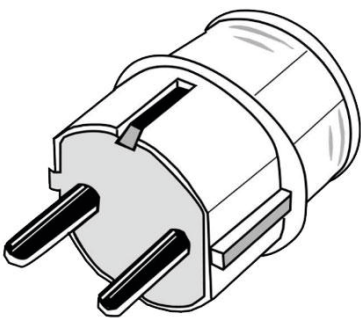
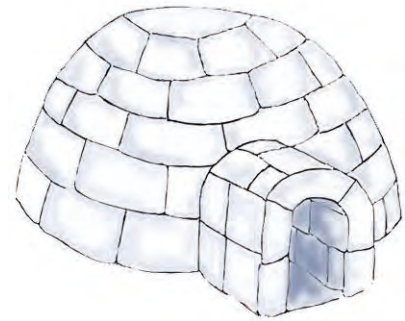
- noe som beskytter oss mot regn.
- en liste over matretter på en restaurant
- et bilde som er tatt med kamera?
- en modell av jordkloden?
- det instrumentet som legen bruker når han lytter på hjerte og lunger?
- en sport der man bruker racket?
- en samtale der partene er uenige?
- noe en ligger i som henger mellom to trær
- en båt der man bruker én åre
- en bygning der det bor munk eller nonner

Fri ordmobilisering

Semantisk ordmobilisering

Hvor mange slags dyr kan du si på ett minutt?

Hvor mange yrker kan du si på ett minutt?

Fonologisk ordmobilisering

Si så mange navn du kan komme på som begynner med S- på ett minutt

Legg merke til om pasienten bruker noen form for strategi.

Beskrivelse av situasjonsbilde

Materiell

Et situasjonsbilde: 'Krise på kjøkkenet'

Fremgangsmåte

Be pasienten fortelle om bildet.

Definisjoner av ord

Forklar ordene:

- premiere
- konkurranse
- eksamen
- gjeld
- konferanse
- spontan
- fantasi

EMH.

Formulering av resonnementer

Kan du forklare hvorfor.

- man må skifte til vinterdekk på bilen
- man setter sikkerhetslås på døren
- man bør spare på strømmen
- man må ha røykvarsler

Reversering av spørsmål og svar

Lag spørsmål til svarene:

- Takk, bare bra.
- Jeg har fire barn.
- Jeg vil heller se en film.
- Jeg har aldri sett noe penere!
- Det var ikke noe alvorlig.

Forståelse

Forståelse av flerleddete instruksjoner

1. Legg venstre hånd på høyre skulder
2. Først skal du lukke øynene, så skal du bøye hodet, så skal du rekke en hånd i været
3. Rist på hodet, se i taket, vink og tell til tre.
4. På dette arket tegner du tre firkanter etter hverandre. I den første tegner du en sirkel. I den andre tegner du en strek. I den siste tegner du fem prikker.

Forståelse av komplekse grammatiske/semantiske konstruksjoner

Fremgangsmåte

Presenter oppgavene muntlig.

Ved vansker kan oppgavene presenteres skriftlig. Se eget ark

1. Er en mus større enn en katt?
2. Er ti minutter mer enn et kvarter?
3. Er 14. mai senere på året enn 14. april?
4. Er det mindre vann i en elv enn i en bekk?
5. Er to og en halv centimeter mindre enn halvparten av fem centimeter?
6. Er natten mørkere om sommeren enn om vinteren?
7. Feires nyttårsaften tidligere på året enn julaften?
8. Jon er kortere enn Pål. Er Pål høyest?

9. Tore ble hentet av Petter. Hvem ble hentet?
10. Etter at Liv hadde lagt barna leste hun avisen? Hva gjorde hun først?
11. Før Kari spiste frokost, gikk hun en lang tur. Hva gjorde hun først?
12. Den unge piken ble presentert for tanten fra Amerika. Hvem ble presentert?

13. Er min mors far den samme som min fars mor?
14. Hvilket slektsforhold har min søster til mine barn?
15. Hvilket slektsforhold har jeg til min brors kone?

Er en mus større enn en katt?

Er ti minutter mer enn et kvarter?

Er 14. mai senere på året enn 14. april?

Er det mindre vann i en elv enn i en bekk?

Er to og en halv centimeter mindre enn halvparten av fem centimeter?

Er natten mørkere om sommeren enn om vinteren?

Feires nyttårsaften tidligere på året enn julaften?

Jon er kortere enn Pål. Er Pål høyest?

Tore ble hentet av Petter. Hvem ble hentet?

Etter at Liv hadde lagt barna, leste hun avisen? Hva gjorde hun først?

Før Kari spiste frokost, gikk hun en lang tur. Hva gjorde hun først?

Den unge piken ble presentert for tanten fra Amerika. Hvem ble presentert?

Er min mors far den samme som min fars mor?

Hvilket slektsforhold har min søster til mine barn?

Hvilket slektsforhold har jeg til min brors kone?

Forståelse av metaforer

Hva menes med:

- ta bena på nakken
- ha hjertet i halsen
- sitte på nåler
- spille annenfiolin
- tråkke i salaten
- ha is i magen

Oppfattelse av ordtak

Hva menes med:

- *Høyt henger de og sure er de*
- *Kast ikke stein når du sitter i glasshus*
- *En fjær kan bli til fem høns*

Oppfattelse av fortelling presentert muntlig

Fremgangsmåte

Si til pasienten før du leser høyt, at han etterpå skal fortelle deg det du leste. Klarer han å gjenfortelle lite, still spørsmål for å se om han har fått med seg detaljer.

Kvinne ranet

En kvinne ble overfalt og ranet på torget natt til søndag. Den 23 år gamle kvinnen var på vei hjemover da hun ble stoppet av to menn i 20-årene. De spurte først om å få vesken hennes, men kvinnen nektet. Da ble hun slått i hodet av den ene, mens den andre kastet kvinnen i bakken før de stakk av med vesken. Hun hadde bankkort, nøkler og ca 200 kroner i vesken.

Høytlesing og leseforståelse

Høytlesing og gjengivelse av tekst

Materiell:

Ark med høytlesingstekst

Fremgangsmåte

Be pasienten lese høyt og etterpå fortelle hva han har lest. Still eventuelt spørsmål.

To fjellvandrere kom en dag til en fjellgård som lå langt borte fra de vanlige turstiene. Der så de en mann som rakte høy. De gikk bort til ham. Mannen så ikke opp, og det var tydelig at han ikke ville ha noe med dem å gjøre. Fjellvandrerne hilste likevel på ham og spurte hvordan det var å bo så ensomt til. Mannen spyttet skrå og sa: "Ensomt, nei, det er et evig renn av folk – det er ikke fred å få." "Er det virkelig sant?" spurte fjellvandrerne. "Ja, det skal være visst," sa fjellbonden, "det er sikkert ikke mer enn to måneder siden sist det kom et par mannfolk forbi!"

Setningskonstruksjon

Materiell

4 oppklippede setninger

Fremgangsmåte

Be pasienten legge ordene i riktig rekkefølge

1. Lise tok bollene ut av ovnen.
2. Jeg har skrevet et brev til kameraten min.
3. Dette var fin bilkjøring, sa sjåførlæreren fornøyd.
4. Før jeg reiste til Hellas i vinterferien, leverte jeg katten på kattepensjonat. ('i vinterferien' på én lapp)

Høytlesing

To fjellvandrere kom en dag til en fjellgård som lå langt borte fra de vanlige turstiene. Der så de en mann som rakte høy. De gikk bort til ham. Mannen så ikke opp, og det var tydelig at han ikke ville ha noe med dem å gjøre. Fjellvandrerne hilste likevel på ham og spurte hvordan det var å bo så ensomt til. Mannen spyttet skrå og sa: "Ensomt, nei, det er et evig renn av folk – det er ikke fred å få." "Er det virkelig sant?" spurte fjellvandrerne. "Ja, det skal være visst," sa fjellbonden, "det er sikkert ikke mer enn to måneder siden sist det kom et par mannfolk forbi!"

LISE TOK BOLLENE
UT AV OVNEN

JEG HAR SKREVET ET BREV
TIL KAMERATEN MIN

DETTE VAR FIN BILKJØRING
SA SJÅFØRLÆREREN FORNØYD

FØR JEG REISTE TIL HELLAS
I VINTERFERIEN LEVERTE JEG
KATTEN PÅ KATTEPENSJONAT

Gjøre setninger bedre

Materiell

Ark med 4 setninger

Framgangsmåte

Gi arket til pasienten og be ham gjøre disse setningene bedre.

- Kari laget middag til kjæresten som smakte herlig.
- Ola fant en tom lommebok uten penger.
- Fordi mannen var syk kom han derfor ikke på jobben.
- Lise fikk nye ski til jul av sin far med stålskanter.

Forståelse av setninger

Materiell

Ark med 3 setninger

Framgangsmåte

Gi arket til pasienten og si at disse setningene kan oppfattes på flere måter. Hvordan?

- Han hadde ikke prøvd skiene før i år.
- Gunnar sa til sin bror at han skulle kjøpe is.
- Tom liker Kari bedre enn Per.

Gjøre setninger bedre

Kari laget middag til kjæresten som smakte herlig.

Ola fant en tom lommebok uten penger.

Fordi mannen var syk kom han derfor ikke på jobben.

Lise fikk nye ski til jul av sin far med stålkanter

Setninger med to betydninger. Hvilke?

Han hadde ikke prøvd skiene før i år.

Gunnar sa til sin bror at han skulle kjøpe is.

Tom liker Kari bedre enn Per.

Skriving

Eget navn og adresse

Diktat:

- radio, flaske, gjerrig, sjokk, telefonkatalog, kringkastingssjef, familierådgivning
- Bystyret hadde et viktig møte i går kveld.
- I bokhandelen kjøpte hun en kriminalroman, brevpapir og en god kulepenn.

Skriftlig formulering av setning med oppgitte ord:

- bil, bensin
- middag, ringte
- tre, katt

Regning

Materiell

Ark med regneoppgaver

Fremgangsmåte

Gi pasienten noen av regneoppgavene eller hele arket

Regning

$$\begin{array}{r} 2 \\ + 6 \\ \hline = \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 16 \\ + 8 \\ \hline = \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 45 \\ + 28 \\ \hline = \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 488 \\ + 329 \\ \hline = \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 9 \\ - 6 \\ \hline = \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 18 \\ - 6 \\ \hline = \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 33 \\ - 16 \\ \hline = \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 500 \\ - 349 \\ \hline = \\ \hline \end{array}$$

$2 \times 4 =$

$6 \times 9 =$

$4 \times 14 =$

$23 \times 16 =$

$6 : 2 =$

$15 : 3 =$

$162 : 6 =$

$563 : 14 =$

Kari kjøpte en genser på salg. Den hadde kostet 900 kr. Den var nedsatt med 30%. Hva betalte hun for genseren?

1 euro koster 8 kr. Hvor mange får du for 500 kr?

Rørleggeren skulle ha 400 kr pr. time + moms (25%). Hva kom regningen på for 4 timers arbeid?

SCREENING VED MODERATE TIL LETTE VANSKER

Noteringsark

Navn: _____ Dato: _____

Tidligere språklig nivå:

Benevning og formulering

Benevning av 25 bilder med lavfrekvente ord:

pensel, verktøy, bestikk, kleshenger, binders, nøste, smokk, klesklype, fjær, terninger, kikkert, parasoll, flaggermus, strykebrett, fløyte, kjevle, skatoll, dørhåndtak, pinsett, badmintonball/fjærball, indianer, igloo, støpsel, hesteko, tastatur.

Antall riktige: _____ Nesten riktige: _____ Kommentarer: _____

Benevning etter beskrivelse (10 ord):

Antall riktige: _____ Nesten riktige: _____ Kommentarer: _____

Fri ordmobilisering på ett minutt:

Semantisk ordmobilisering

Dyr   Antall: _____ Strategi: _____

Yrker   Antall: _____ Strategi: _____

Fonologisk ordmobilisering

Navn på S   Antall: _____ Strategi: _____

Kommentarer: _____

Beskrivelse av situasjonsbilde

- Gir en grei beskrivelse av hele krisesituasjonen, god kvalitet på ordvalg, setningsbygging o.l.
- Henger seg opp i detaljer, gjentar seg selv, begrenset ordforråd, grammatiske problemer o.l.
- Er avhengig av spørsmål, hjelp til å komme i gang, få hjelp til å oppdage alt som skjer o.l.

Kommentarer: _____

Definisjoner

<i>Ord</i>	<i>God</i>	<i>Upresis</i>	<i>Dårlig</i>	<i>Ingen</i>
Premiere				
Konkurrans				
Eksamen				
Gjeld				
Konferanse				
Spontan				
Fantasi				

Formulering av resonnementer

<i>Formulering</i>	<i>God</i>	<i>Upresis</i>	<i>Dårlig</i>	<i>Ingen</i>
Skifte dekk				
Sikkerhetslås				
Spare strøm				
Røykvarsler				

Reversering av spørsmål og svar

<i>Svar</i>	<i>God</i>	<i>Upresis</i>	<i>Dårlig</i>	<i>Ingen</i>
Bare bra				
Fire barn				
Film				
Penere				
Ikke alvorlig				

Forståelse

Forståelse av flerleddete instruksjoner

<i>Instruksjoner</i>	<i>Riktig</i>	<i>Delvis riktig</i>	<i>Klarer ikke</i>	<i>Type feilytelser</i>
1				
2				
3				
4				

Kommentarer: _____

Forståelse av komplekse grammatiske/semantiske konstruksjoner:

Antall riktige ved muntlig presentasjon: _____

Antall riktige hvis skriftlig presentasjon: _____

Feilytelser ved nr.: _____

Kommentarer: _____

Forståelse av metaforer:

<i>Metaforer</i>	<i>Riktig</i>	<i>Nesten riktig</i>	<i>Klarer ikke</i>
Ta bena på nakken			
Ha hjertet i halsen			
Sitte på nåler			
Spille annen fiolin			
Tråkke i salaten			
Ha is i magen			

Kommentarer: _____

Oppfattelse av ordtak:

<i>Ordtak</i>	<i>Riktig</i>	<i>Nesten riktig</i>	<i>Klarer ikke</i>
Høyt henger de og sure er de			
Kast ikke stein når du sitter i glasshus			
En fjær kan bli til fem høns			

Kommentarer: _____

Oppfattelse av fortelling presentert muntlig:

- Godt gjenfortalt med mange detaljer
- Gjenfortalt med en del detaljer
- Klarer å gjengi flere detaljer når man stiller spørsmål
- Avhengig av å bli stilt spørsmål
- Vansker med å oppfatte teksten

Kommentarer: _____

Høytlesing og leseforståelse:**Høytlesing og gjengivelse av tekst:****Kvalitet på høytlesing**

- God leseflyt Bra leseflyt, men unøyaktig
- Nølede, hakkete Dårlig

Kommentarer: _____

Kvalitet på gjengivelse av tekst:

- Gjenforteller godt, får med detaljer Gjenforteller noe upresist, lite detaljer:
- Avhengig av å få spørsmål om teksten Har ikke oppfattet teksten

Kommentarer: _____

Setningskonstruksjon

<i>Setning</i>	<i>Raskt og lett</i>	<i>Nøler / strever</i>	<i>Klarer ikke</i>	<i>Kommentarer</i>
1				
2				
3				
4				

Gjøre setninger bedre

Antall riktige _____

Kommentarer _____

Forståelse av setninger med to betydninger:

Antall riktige _____

Kommentarer: _____

Skriving:**Eget navn og adresse**

<i>Oppgave</i>	<i>Riktig</i>	<i>Nesten riktig</i>	<i>Klarer ikke</i>
Navn			
Adresse			

Kommentarer: _____

Diktat

<i>Oppgave</i>	<i>Antall riktige</i>	<i>Antall nesten riktige</i>	<i>Kommentarer</i>
Ord			
Sammensatte ord			
Setninger			

Kommentarer: _____

Skriftlig formulering av setning med oppgitte ord

<i>Oppgitte ord</i>	<i>God formulering</i>	<i>Mangelfull</i>	<i>Klarer ikke</i>
Bil, bensin			
Middag, ringte			
Tre, katt			

Kommentarer: _____

Regning

Bruk oppgavearket til å notere på

Differensialdiagnosering afasi-taleapraksi-dysartri

DIFFERENSIALDIAGNOSE

afasi- taleapraksi-dysartri

Innledning

Det er helt grunnleggende å kunne fastslå om en pasient har bare dysartri, eller om han har afasi. Det er også viktig for behandlingen å finne ut av forskjellen på taleapraksi og afatiske fonologiske outputvansker.

Det er nyttig å kjenne til skadens lokalisasjon. Afasi og taleapraksi ser vi i de aller fleste tilfeller hos personer med skade i venstre hemisfære. Dysartri forekommer både hos personer med skade i høyre hemisfære, i venstre hemisfære, i lillehjernen og i hjernestammen. Følgelig er det først og fremst aktuelt å vurdere alle tre alternativene ved skader i venstre hemisfære.

Fordi taleapraksi nesten alltid forekommer hos pasienter som har afasi, kan talevanskene vi observerer være en blanding av flere symptomer. Klinisk erfaring har likevel lært oss en del karakteristiske kjennetegn som gjør det mulig å differensialdiagnostisere talevanskene.

Afasi er skade i språkprosessene som gir seg utslag i vansker med å oppfatte tale og skrift og med å uttrykke seg. Afasi vil som regel raskt oppdages ved uformell samtale, benevning, høytlesing og ved skriving. Hvis pasienten har vansker med disse oppgavene ut over det som går på det artikulatoriske plan, har pasienten afasi.

Taleapraksi karakteriseres ved motorisk strev, leting etter og forveksling av artikulasjonssted. Vanskene øker ved ordlengde, mange konsonanter og stress. Feilytelsene er inkonsistente. Pasienten reagerer ofte på sine feilytelser og prøver å korrigere.

Dysartri er nevromuskulære talevansker og er kjennetegnet ved nedsatt bevegelse i talemuskulatur. Musklene kan være slappe, spastiske eller ukoordinerte. Diadokokinetisk funksjon er oftest nedsatt og feilytelsene i talen er vanligvis konsistente. Klarer pasienten å skrive korrekt har han neppe afasi.

DIFFERENSIALDIAGNOSE

afasi-taleapraksi-dysartri

Vær oppmerksom på kjennetegnene beskrevet i innledningen og registrer pasientens vansker og feilytelser.

Afatiske vansker vil med stor sannsynlighet vise seg ved alle disse oppgavene. Men dysartri og taleapraksi vil også kunne observeres. Et godt resultat på oppgave 4 gjør afasi og taleapraksi lite sannsynlig, men indikerer ren dysartri. Oppgave 5 er erfaringsmessig spesielt vanskelig for dem med taleapraksi.

Registrer pasientens vansker ved:

- 1. Uformell samtale**
- 2. Benevning av bilder** (ev. ved bilder i permen)
- 3. Høytlesing av ord og setninger** (ev. ved kortene i permen)
- 4. Skrivning**
Har pasienten lammelser som gjør det vanskelig å skrive, be ham peke på bokstaver på et ark med alfabetet – skriv ev. ned bokstavene for ham etter hvert som han peker)

Diktat av enkeltbokstaver: K, R, L, Æ, F, Y
Diktat av ord: telefonkatalog, familierådgivning, kringkasting
- 5. Gjentakelse**
Gjenta bokstavene en etter en: K, T, B, D, G

Gjenta ord: bløtkake, vafler, skruer, strømpebukse, ripsbærbukser

Gjenta setning: Fritjof Fredriksen skryter skrekkelig

DIFFERENSIALDIAGNOSE afasi-taleapraksi-dysartri

Noteringsark

Navn: _____ Dato: _____

Noter stikkord for vanskene du observerer ved de forskjellige oppgavene (se innledning). Observer spesielt om der er forståelsesvansker, ordletingsvansker og typen feilytelser som fremkommer i taleproduksjonen.

Uformell samtale:

Benevning av bilder:

Høytlesing av ord og setninger:

Skriving:

Gjentagelse:

Hovedfunn:

Afatiske vansker:	Ja	Nei	Usikkert
Taleapraksi:	Ja	Nei	Usikkert
Dysartri:	Ja	Nei	Usikkert

MATERIELL TIL STØTTE I KOMMUNIKASJONEN

Innledning

Det kan være hensiktsmessig å ha liggende en del materiell, som kan være til visuell hjelp når man skal kommunisere med pasienten.

Kart kan være nyttig å ha for hånden og vil ofte være et godt utgangspunkt for samtale. Norgeskart er grunnleggende, men også kart over landsdeler og lokale områder er nødvendige. Samtalen kan lett komme inn på reiser der Europa- og verdenskart også er til hjelp.

Ark med tall kan være aktuelt å ha tilgjengelig når man for eksempel snakker om alder, barn, barnebarn etc.

Kalender kan også være en god støtte i kommunikasjonen.

Noen blanke ark til å tegne eller skrive på for å visualisere, er nyttig å ha for hånden.

